

УДК 342.951

Назар Білоцерковець,*аспірант юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ТЕХНОЛОГІЧНА НЕЙТРАЛЬНІСТЬ ТА ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ ЯК КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Стаття присвячена дослідженню історії становлення двох принципів державного регулювання електронних довірчих послуг, їх співвідношенню між собою; визначенню цілей цих принципів у державному регулюванні інформаційних правовідносин; аналізу структури принципів технологічної нейтральності та заборони дискримінації як його складника; а також формуванню висновків і пропозицій щодо застосування вказаних принципів у національному законодавстві та їх вдосконалення.

Ключові слова: електронні довірчі послуги, технологічна нейтральність, заборона дискримінації, інформаційні відносини.

Постановка проблеми. Врегулювання на законодавчому рівні питань електронної ідентифікації та автентифікації, порядку надання та отримання електронних довірчих послуг є однією з найголовніших передумов, підвалин для впровадження в Україні електронного урядування. Державне регулювання електронних довірчих послуг може мати сенс лише за умови, якщо воно є комплексним та гармонізованим. Таке регулювання можна назвати ефективним у разі, якщо видається за можливе виділити спільні принципи такого регулювання.

Тому аналіз зарубіжного досвіду державного регулювання діяльності у сфері електронної ідентифікації та надання електронних довірчих послуг є, безумовно, важливим для розвитку електронного урядування в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Предметом уваги вітчизняних дослідників були питання, пов'язані з розвитком електронного документообігу між суб'єктами публічної адміністрації в Україні, вдосконаленням правового регулювання надання послуг електронного цифрового підпису, вирішенням проблемних питань, пов'язаних із визначенням правового статусу суб'єктів надання та суб'єктів використання електронного цифрового підпису. Серед науковців, які займалися дослідженням вищезазначених питань, слід відзначити О. А. Заярного, О. М. Буханевича, Р. С. Мельника, М. С. Міхровську, А. М. Новицького, О. А. Корнієвського, І. В. Клименка, О. Потія, І. Петрову, В. Г. Логвінова, О. Шатковського та інших. Разом із тим поза увагою вітчизняних дослідників залишились проблемні аспекти, пов'язані з формуванням в Україні інституту електронних довірчих послуг в цілому та адміністративно-правових засад їх надання зокрема. Не були предметом дослідження українських науковців питання, які стосуються принципів надання електронних довірчих послуг.

Постановка завдання. У рамках цього дослідження автор ставить за мету визначити місце принципів технологічної нейтральності та заборони дискримінації в державному регулюванні електронних довірчих послуг через вирішення таких завдань: 1) дослідити історію становлення вказаних принципів, їх співвідношення між собою та з іншими суміжними поняттями; 2) визначити цілі принципу технологічної нейтральності у державному регулюванні інформаційних правовідносин; 3) проаналізувати структуру принципів технологічної нейтральності та заборони дискримінації як його складника; 4) проаналізувати особливості впливу двох складників принципу заборони дискримінації на регулювання електронних довірчих послуг; 5) охарактеризувати проблеми застосування вказаних принципів у національному законодавстві та внести пропозиції щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Законодавство та наукова доктрина на теренах ЄС виділяють три ключові принципи державного регулювання електронних довірчих послуг: 1) принцип заборони дискримінації; 2) принцип функціональної еквівалентності; 3) принцип технологічної нейтральності [17, с. 110]. Окремі науковці виділяють додаткові принципи, такі як принцип свободи вибору [13, с. 13].

Принцип технологічної нейтральності вважається одним із фундаментальних принципів регулювання інформаційних технологій. У загальному вигляді він відображений у численних політичних заявах, які стосуються регулювання інформаційного суспільства [23; 8, с. 5].

Наукові дискусії щодо принципу технологічної нейтральності зазвичай концентруються навколо правового режиму електронних підписів. Питання цих дискусій полягає в тому, чи повинен законодавець регулювати використання лише тих цифрових підписів, які створені за допомогою засобів асиметричної криптографії,

чи в цілому усіх електронних підписів? Саме тому у цій статті, поряд із дослідженням загального змісту принципу технологічної нейтральності, нами буде приділено особливу увагу його застосуванню щодо електронних підписів.

З метою належного розуміння принципу технологічної нейтральності слід відмежувати його від суміжних понять, таких як «нейтральність технології» та «нейтральність мережі».

Принцип технологічної нейтральності, на думку Марі Демулен, не означає, що технологія є нейтральною. Нейтральність технології є іншим питанням, дослідженням якого займається філософія [9, с. 334]. Так, зокрема, А. Фінберг зазначає, що «... технологія є інструментом, який слугує для задоволення цілей її користувачів. Технологія є «нейтральною», тобто сама по собі не має ціннісного змісту» [11, с. 5]. Виходячи з цього, нейтральність технології свідчить про те, що вона не є ані хорошою, ані поганою. Тоді як принцип технологічної нейтральності стосується нейтральності державного регулювання правовідносин по відношенню до технологій [6, с. 243].

Принцип технологічної нейтральності не є тотожним поняттю «нейтральність мережі» чи «нейтральність Інтернету». Питання нейтральності мережі стосується того, чи повинен Інтернет бути доступним усім користувачам без обмежень, тобто без фільтрування чи блокування оператором потоків інформації [20].

Отже, принцип технологічної нейтральності відрізняється від вказаних двох понять як суб'єктивним складом осіб, щодо яких вони спрямовуються (у першому випадку – законодавець, в інших випадках – учасники ринку телекомунікацій), так і сферою застосування, яка є значно ширшою, якщо говорити про принцип технологічної нейтральності.

Історія закріплення принципу технологічної нейтральності у нормативних актах розпочалася у 1992 році з розробкою Модельного закону ЮНСІТРАЛ про електронну комерцію (прийнятий у 1996 році). Під час підготовки Модельного закону розробниками було неодноразово підтверджено важливість цього технологічно нейтрального підходу, незважаючи на намагання окремих груп сфокусуватися виключно на регулюванні використання засобів асиметричної криптографії [9, с. 337]. Згодом цей принцип був відображений у Конвенції ООН з використання електронних повідомлень у міжнародних договорах 2005 року [3].

Незалежно від робіт ЮНСІТРАЛ принцип технологічної нейтральності розвивався у праві ЄС [6, с. 243], перш за все у сфері телекомунікацій. Вперше він був закріплений у 1999 році у Директиві № 1999/93/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства» від 13.12.1999 (далі – «Директива про електронні підписи») [5] (незважаючи на те, що її зміст прямо не передбачає цього принципу, але формально ця Директива не відсилає до якої-небудь спеціальної технології). Згодом він знайшов своє відображення в Директиві № 2002/19/ЄС Європейського Парламенту

та Ради від 07.03.2002 про доступ та з'єднання електронних комунікаційних мереж та послуг.

Визнання технологічної нейтральності як фундаментального принципу регулювання інформаційних технологій є вибором правової політики держави, який зумовлюється досягненням певних цілей. Класифікуючи ці цілі, Марі Демулен розділяє їх на соціально-економічні та правові [9, с. 341].

Однією з найголовніших соціально-економічних цілей принципу технологічної нейтральності є забезпечення вільної конкуренції шляхом недопущення надання переваг певним гравцям чи технологіям на шкоду іншим [21, с. 321]. Втручання законодавця у ринкові відносини у цьому разі здійснюється шляхом відсутності регулювання цієї індустрії та стимулювання зростання ринку через його саморегулювання. Не надавати переваги певній технології згідно з принципом технологічної нейтральності означає, перш за все, не дозволяти певному підприємству зловживати його домінуючим «технологічним» становищем шляхом отримання додаткової вигоди [6, с. 247]. Тому не є дивним, що технологічно-нейтральний підхід критикувався провайдерми послуг підписів з «асиметричними ключами».

Друга соціально-економічна ціль – стимулювати розвиток технологічних інновацій, уникаючи надання переваг певній технології та «заморожування» закону, прив'язуючи його до певного тимчасового стану розвитку технологій [22, с. 403]. Справді, якщо закон фокусується на певній технології, надаючи саме їй переваги та юридичне визнання, він гальмує інновації. Підприємства, які виробляють цю технологію, отримуватимуть прибутки від їх зручного становища, не інвестуючи у дослідження та розвиток технологій, а інші підприємства не будуть зацікавлені у розвитку технологій, адже результати їх досліджень не визнаватимуться законодавцем.

Третьою соціально-економічною ціллю є забезпечення вільного вибору користувачами тієї технології, яка їм найбільше підходить залежно від її вартості, безпеки та надійності [21, с. 321].

До другої групи – власне правових цілей – слід насамперед віднести забезпечення постійності правових норм. Норми законів мають бути досить гнучкими, щоб не було необхідності вносити до них зміни з кожною технологічною інновацією [18, с. 88].

Ці дві групи цілей, на думку Марі Демулен, формують два складника принципу технологічної нейтральності – принцип заборони технологічної дискримінації та принцип термінологічної нейтральності. Заборона технологічної дискримінації має на меті *змістовну нейтральність* нормативних актів, *нейтральність правових ефектів, наслідків* державного регулювання, незважаючи на методи, які використовуються законодавцем.

З іншого боку, мета забезпечення постійності правових норм досягається принципом термінологічної нейтральності, який ще називається принципом *формальної технологічної нейтральності*. Йдеться про надання правовим

текстам нейтральної форми, впровадження правил, які не залежать від технології. Тобто це законодавчий метод формулювання актів. Формальна нейтральність інколи є методом, засобом досягнення заборони технологічної дискримінації як правового ефекту (але водночас формальна нейтральність не завжди призводить до нейтральності правових ефектів, а потребує життєвих додаткових заходів) [9, с. 345-346].

У європейській науці склалося два підходи до співвідношення принципів технологічної нейтральності та заборони дискримінації. Відповідно до першого, прихильниками якого є, зокрема, Жакмен Ерве [17, с. 110], Дідьє Говер [13, с. 10], Ерік А. Капріолі [7, с. 323], технологічна нейтральність та заборона дискримінації є самостійними та окремими принципами державного регулювання. Виникнення цього підходу зумовлено тим, що в нормативних актах ЮНСІТРАЛ принцип заборони дискримінації часто згадувався як окремий принцип (ст. 5 Модельного закону) поряд із принципом технологічної нейтральності, що призвело до того, що окремі науковці розглядають ці принципи як самостійні.

Згідно з другим підходом (який був описаний вище), прихильником якого є Марі Демулєн [9, с. 345], Б. Коопс [18, с. 88], принцип заборони дискримінації є складовою частиною принципу технологічної нейтральності.

Автор дотримується позиції широкого розуміння принципу технологічної нейтральності, який включає в себе технологічну нейтральність (в т. ч. нейтральність регулювання окремих технологій всередині електронного середовища) та заборону дискримінації між традиційним та електронним середовищем.

Заборона технологічної дискримінації (змістовна нейтральність) у свою чергу включає в себе два елементи: 1) заборона невинуватеної дискримінації *по відношенню* до інформаційних технологій; 2) заборона дискримінації між різними інформаційними технологіями. Ці елементи є водночас двома рівнями принципу заборони технологічної дискримінації [12, с. 98].

Жакмен Ерве, досліджуючи структуру принципу заборони дискримінації, дотримується аналогічного підходу, але розглядає структуру цього принципу через призму електронних довірчих послуг. На його думку, даний принцип має два аспекти: 1) дискримінація некваліфікованої електронної довірчої послуги проти кваліфікованої; 2) дискримінація електронної довірчої послуги проти «паперового» процесу (напр., власноручного підпису) [17, с. 112].

Розглянемо, яким чином принцип заборони дискримінації *по відношенню* до інформаційних технологій впливає на правовідносини.

По-перше, заборона невинуватеної дискримінації *по відношенню* до інформаційних технологій полягає насамперед у відсутності відмінностей у правовому режимі певних процесів лише на тій підставі, що такі процеси мають електронну природу. Цей підхід реалізується шляхом прийняття законодавцем норм, які

виключають можливість позбавлення певного процесу юридичної сили лише тому, що він має електронну форму.

Дотримуючись цього принципу, законодавець має на меті надати правову охорону дематеріалізації в електронному документообігу, застосуванню електронних технологій на противагу технологіям паперовим. На нашу думку, регулювання електронних правовідносин втрапило би будь-який сенс, якби у разі спору суд міг відмовитися від дослідження доказу тільки тому, що він має електронну форму. У доказовому праві цей принцип полягає в тому, що юридична сила будь-яких електронних процесів та їх прийнятність у судочинстві у якості доказу не може бути спростована лише тому, що цей процес здійснений в електронній формі. Цей принцип полягає у прийнятності електронних процесів *lato sensu*, що свідчить про значний прогрес порівняно з традиційними правилами доказування [15, с. 116].

Принцип заборони дискримінації *по відношенню* до інформаційних технологій згадувався ще в Директиві про електронні підписи, ч. 2 ст. 5 якої передбачала неможливість позбавлення електронного підпису юридичної сили і прийнятності в якості доказу у судочинстві лише на тій підставі, що він, зокрема, виконаний в електронній формі. Цей принцип відображений і в Директиві Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» № 2000/31/ЄС від 08.06.2000 [4], ч. 1 ст. 9 якої вказує, що держави-члени також, зокрема, забезпечують, що правові вимоги до процесу укладення контрактів не створюють перешкоди для використання контрактів, укладених в електронному вигляді, та не призводять до позбавлення таких контрактів законної сили через укладення їх в електронній формі. Англійський та французький законодавці визнають цей принцип «за змовчуванням», декларуючи прийнятність усіх видів електронних підписів.

У науці невинуватеної залишається питання співвідношення понять «юридична сила» та «прийнятність» електронного підпису у судочинстві, які містилися у Директиві про електронні підписи та перейшли до тексту Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23.07.2014 про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС (надалі – «Регламент») [1].

Так, деякі автори зазначають, що у випадку з простим електронним підписом (чи іншим електронним процесом, надійність якого не презюмується в силу закону) суд спочатку вирішує питання про прийнятність підпису, а лише після цього вирішує, надавати йому юридичної сили чи ні; тоді як у випадку із підписами вищого рівня (надійність яких презюмується) суд обов'язково має надати підпису доказову силу [14, с. 17, 39].

При цьому, вирішення питання про прийнятність простого електронного підпису та

його доказову силу здійснюється у два різні етапи. Якщо прийнятність електронного підпису у судочинстві є гарантованою, то його доказова сила повинна бути доведена у суді. Якщо підпис відповідає усім вимогам, суд надає доказову силу підписаному документу [19, с. 145-146].

Інші вважають, що розмежування «прийнятності» та «доказової сили» має штучний характер. Вони стверджують, що розмежування цих понять та вирішення питання про прийнятність та доказову силу електронного підпису на різних етапах доказування є проявом дискримінації підпису в електронній формі. Адже у випадку із власноручним підписом суддя взагалі не розглядає питання його прийнятності (вона презюмується), а розглядає лише питання його доказової сили [16, с. 560].

На нашу думку, як електронний підпис, так і власноручний підпис у силу принципу заборони дискримінації повинні розглядатися як доказ у судових справах. Однак власноручний та електронний підписи можуть бути позбавлені юридичної сили внаслідок їх дефектності (наприклад, у разі їх підробки), тоді як електронний підпис додатково може бути позбавлений юридичної сили ще й тому, що він не виконує необхідні функції (функцію ідентифікації, функцію забезпечення цілісності документа тощо).

У Регламенті принцип заборони дискримінації застосовується як до електронних довірчих послуг, так і до електронного документа.

Регламент застосовує принцип заборони дискримінації до електронного підпису (ст. 25), електронної печатки (ст. 35), електронної позначки часу (ст. 41) та рекомендованого електронного відправлення (ст. 43), забороняючи, зокрема, відмову в наданні їм юридичної сили та прийнятності в якості доказу в судочинстві лише з тієї підстави, що вони мають електронну форму.

У науці цей принцип застосовують і до інших електронних довірчих послуг, у тому числі до послуги електронного архівування [13, с. 20].

Заборона позбавити електронну довірчу послугу юридичної сили тільки тому, що вона має електронну форму, не означає, що вона *ipso facto* є еквівалентною відповідному їй процесу у паперовій формі (з тією ж юридичною силою). Щоб дійти такого висновку, слід довести, що всі формальні функції, визначені законодавцем для «паперового» процесу, виконуються й у відповідному йому електронному процесі. Таким чином, доказування буде складатися з двох етапів: *очевидна* заборона дискримінації на першому етапі та *можливе* визнання еквівалентності з «паперовим» процесом на другому етапі. Тобто засіб доказування може бути прийнятним і допустимим (заборона дискримінації), але водночас може не мати жодної доказової сили (за винятком обставин застосування принципу асиміляції).

Друга ознака, яка властива принципу заборони дискримінації *щодо інформаційних технологій*, полягає в забороні накладати на електронні процеси вимоги вищі, ніж до традиційних процесів. Ми погоджуємося з позицією Еріка Капріолі, що «законодавці не виправдано

забувають недоліки паперових носіїв, і мають побоювання по відношенню до електронних процесів, висуваючи до них все більші й більші вимоги» [7, с. 323]. Справді, не варто приховувати недоліки традиційних процесів, адже власноручний підпис легко може бути підроблений. У цифровому середовищі відсутня абсолютна безпека, але тим більше її немає у середовищі традиційному [10, с. 693-788]. Саме тому хибним є підхід законодавця, який створює надто запутані та прискіпливі норми, що регулюють електронні процеси.

Третя ознака полягає в забороні накладати на електронні процеси менші вимоги, ніж на традиційні процеси. Ця ідея закладена у ст. 5 закону провінції Квебек «Про правовий режим інформаційних технологій», згідно з якою «юридична сила документа ... не може бути ані збільшена, ані зменшена лише тому, що для нього було обрано певний носій чи технологію» [2].

Другому рівню принципу заборони дискримінації (*між* різними інформаційними технологіями) властиві такі ознаки.

По-перше, жодна технологія не підлягає дискримінації, тобто жоден електронний процес не може бути позбавлений чи обмежений у правових наслідках лише тому, що він ґрунтується на певній спеціальній технології.

Цей підхід був відображений, зокрема, у ст. 5 Директиви про електронні підписи, в якій зазначалося про неможливість позбавлення електронного підпису юридичної сили лише з тих підстав, що він не ґрунтується на кваліфікованому сертифікаті, виданому акредитованим центром сертифікації.

Він відображений також у низці статей Регламенту. До прикладу, згідно з ч. 2 ст. 25 Регламенту, електронний підпис не може бути позбавлено юридичної сили лише тому, що він не відповідає вимогам до кваліфікованого електронного підпису (*N.B.* кваліфікований підпис ґрунтується на кваліфікованому сертифікаті, тобто на технологіях криптографії).

По-друге, жодній технології законодавцем не можуть надаватися переваги чи преференції, які не надаються іншим технологіям.

Прикладом недотримання вказаного принципу є випадки, коли юридичну силу власноручного підпису може мати лише підпис, створений за допомогою засобів асиметричної криптографії, за відсутності такої можливості в інших видів підписів. При цьому підписи, створені за допомогою цієї технології, отримують презумпцію дійсності, тоді як користувачі підписів інших видів повинні доводити їх надійність у кожному конкретному спорі. Такий підхід властивий законодавцям штату Вашингтон (Акт про електронну ідентифікацію штату Вашингтон 1998 року), штату Юта (Акт про Цифровий підпис штату Юта 1995 року), а також вітчизняному законодавцю (Закон України «Про електронний цифровий підпис»).

Складовою частиною принципу заборони дискримінації між технологіями є заборона дискримінації між різними видами електронних довірчих послуг, який має свої особливості.

Досліджуючи питання сфери застосування принципу заборони дискримінації, слід визначити, чи застосовується він до законодавця, забороняючи йому приймати закони, які зобов'язують в певних випадках використовувати результати виключно кваліфікованих довірчих послуг.

Законодавець здійснює втручання у ринок довірчих послуг, які можуть бути кваліфіковані та некваліфіковані. На провайдерів кваліфікованих електронних довірчих послуг покладаються більш жорсткі обов'язки, але водночас послуги, що ними надаються, мають підвищений рівень юридичної безпеки. Тим не менше законодавець усвідомлює, що використання кваліфікованої електронної довірчої послуги не є завжди доцільним. За таких умов принцип заборони дискримінації забезпечує сторонам свободу у виборі між кваліфікованою та некваліфікованою послугою [17, с. 112].

Вимога використовувати результати лише кваліфікованих електронних довірчих послуг може бути виправдана загальним інтересом, захистом слабкої сторони (наприклад, захист споживачів, працівників, які можуть не володіти інформацією про відсутність автоматичної доказової сили некваліфікованої послуги), або необхідністю гарантувати реалізацію конкретних цілей, передбачених законодавцем [17, с. 114]. Така вимога може також зумовлюватись необхідністю захисту прав третьої сторони (наприклад, держави) – для полегшення та підвищення ефективності контролю за справлянням податків, зборів тощо. Застосування лише кваліфікованої електронної довірчої послуги може повною мірою сприяти досягненню правової безпеки угоди та забезпечити «слабку» сторону – користувача послуги – від труднощів, пов'язаних з її подальшим оскарженням.

Якщо законодавчо буде дозволено у всіх випадках на розсуд сторін використовувати некваліфіковані послуги, то такий дозвіл може бути прирівняний до дозволу взагалі не підписувати документ, надсилати nereкомендовані відправлення тощо і при цьому надати сторонам право доводити відповідні обставини підписання чи відправлення документа у суді, що є неприпустимим [13, с. 23-25].

Цей виняток із принципу заборони дискримінації некваліфікованих електронних довірчих послуг по відношенню до кваліфікованих також зумовлений, на нашу думку, принципом функціональної еквівалентності. Так, лише кваліфікована електронна довірча послуга спроможна зберегти усі функціональні якості її паперового еквівалента. Крім цього, впровадження такого обов'язку на національному рівні дозволено у ч. 3 ст. 2 Регламенту.

Якщо учасник правовідносин не бажає звертатися до кваліфікованого провайдера, він може прийняти рішення підписати документ у паперовій, а не в електронній формі. Крім цього, може існувати спеціальне законодавство, яке прямо передбачатиме можливість використання некваліфікованих електронних довірчих послуг у тих чи інших правовідносинах.

Принцип заборони дискримінації не застосовується до законодавця як регулятора суспільних відносин у разі, коли він встановлює обов'язок використання виключно кваліфікованих довірчих послуг. У такому разі законодавець спрямовує суд до правильного використання принципу заборони дискримінації: з одного боку, суд не позбавить довірчу послугу юридичної сили тому, що вона має електронну форму, а з іншого боку, зможе позбавити її юридичної сили з іншої причини – тому що вона не є кваліфікованою тоді, коли вона повинна бути такою в силу закону.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок.

За результатами нашого дослідження ми можемо визначити принцип технологічної нейтральності як засаду державного регулювання інформаційних правовідносин в цілому та електронних довірчих послуг зокрема, згідно з якою будь-які процеси створення, передання та зберігання інформації не можуть отримувати більшу юридичну силу чи бути позбавлені юридичної сили на тій підставі, що вони мають паперову чи електронну форму та/або ґрунтуються (не ґрунтуються) на певній технології.

Принцип технологічної нейтральності має складну структуру та складається з двох ключових елементів: принцип заборони технологічної дискримінації та принцип термінологічної нейтральності. У свою чергу, принцип заборони технологічної дискримінації включає в себе заборону не виправданій дискримінації по відношенню до інформаційних технологій та заборона дискримінації між різними інформаційними технологіями.

Державне регулювання у сфері електронного документообігу в Україні суперечить ряду вимог принципу технологічної нейтральності.

По-перше, ст. 3 Закону України «Про електронний цифровий підпис» надає можливість прирівняти до власноручного підпису лише ті підписи, які ґрунтуються на технології асиметричних ключів. Підписи, створені за допомогою іншої технології, цієї можливості позбавлені. Незважаючи на застереження про те, що електронний підпис не може бути позбавлений юридичної сили тому, що він не ґрунтується на посиленому сертифікаті ключа, порушення принципу технологічної нейтральності має місце, адже презумпцією дійсності користуються підписи, створені на підставі лише однієї технології.

По-друге, дефініція електронного цифрового підпису (ЕЦП) у Законі України «Про електронний цифровий підпис» є технологічною, адже ст. 1 цього Закону прямо передбачає, що ЕЦП є результатом криптографічного перетворення. Крім цього, визначення ЕЦП включає функцію забезпечення цілісності документа, яка наразі властива лише «криптографічним» підписам. При цьому чинне законодавство не регулює порядок використання інших видів електронних підписів, окрім як суто «технологічного» ЕЦП.

По-третє, модель правовідносин (зокрема, їх суб'єктний склад), закладена у вказаний Закон, властива підписам, які ґрунтуються виключно на технології асиметричної криптографії. У зв'язку з цим автор вітає прийняття Закону України «Про електронні довірчі послуги», за яким принципу технологічної нейтральності надається шанс стати ключовим принципом державного регулювання інформаційних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Regulation (EU) № 910/104 of the European Parliament and the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC // Official Journal of the European Union. 2014. № 257/73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AAOJ.L_.2014.257.01.0073.01.ENG (дата звернення: 15.10.2017).
2. Quebec act to establish a legal framework for information technology dated on October 10, 2001. Quebec, 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legisquebec.gouv.qc.ca/fr/showdoc/cs/C-1.1>
3. Про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах : Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 23.11.2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_e71
4. Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку : Директива Європейського парламенту та Ради 2000/31/ЄС від 08.06.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_224. (дата звернення: 15.10.2017)
5. Про систему електронних підписів, що застосовуються в межах Співтовариства : Директива 1999/93/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13.12.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_240. (дата звернення: 15.10.2017)
6. Blandin Obernesser Annie. Le principe de neutralite technologique // Le droit de l'Union Europeenne en principes – Liber amicorum en l'honneur de Jean Raux. Rennes : Apogee, 2006. – № 4. – P. 243-259.
7. Caprioli Eric, Sorieul Renaud. Le commerce international electronique: vers l'emergence de regles juridiques transnationales // Journal du droit international (CLUNET). – 1997. – № 2. – P. 323-401.
8. Declaration of principles of World summit on the information society dated on December 12, 2003. Geneva, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.itu.int/dms_pub/itu-s/md/03/wsis/doc/S03-WSIS-DOC-0004!!PDF-E.pdf (дата звернення: 15.10.2017)
9. Demoulin Marie. Droit du commerce électronique et équivalents fonctionnels : théorie critique. – Bruxelles: Éditions Larcier, 2014. – 644 p.
10. Demoulin Marie, Montero Etienne. La conclusion des contrats par voie électronique // M. Fontaine. Le processus de formation du contrat. Contributions comparatives et interdisciplinaires à l'harmonisation du droit européen. – Bruxelles et Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 2002. – 920 p.
11. Feenberg Andrew. Critical theory of technology / Andrew Feenberg. – Oxford University Press, 1991. – 256 p.
12. Gautrais Vincent. Neutralite technologique – redaction et interpretation des lois face aux changements technologiques. – Montreal: Themis, 2012. – 297 p.
13. Gobert Didier. La loi belge de 21 Juillet 2016 mettant en oeuvre le reglement europeen eIDAS et le completant avec des regles sur l'archivage électronique : analyse approfondie. October 2016. 47 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.droit-technologie.org/wp-content/uploads/2016/11/annexes/dossier/276-1.pdf> (дата звернення: 15.10.2017)
14. Gobert Didier, Montero Etienne. La signature dans les contrats et les paiements électroniques : l'approche fonctionnelle // D.A./O.R. – 2000. – № 53. – P. 17-39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.crid.be/pdf/public/4556.pdf>
15. Gobert Didier, Montero Etienne. L'ouverture de la preuve litterale aux ecrits sous forme électronique // Journal des Tribunaux. – 2001. – № 6000. – P. 114-128
16. Guinotte Laurent. La signature électronique apres les lois du 20 Octobre 2000 et du 9 Juillet 2001 // Journal des tribunaux. – 2002. – № 6063. – P. 563-561.
17. Jacquemin Herve. Principes applicables a tous les services de confiance et au document électronique // Herve Jacquemin. L'identification électronique et les services de confiance depuis le Reglement eIDAS. – Bruxelles: Edition Larcier, 2016. – P.101-138.
18. Koops B.J. Should ICT regulation be technology-neutral? // Starting points for ICT regulation. Deconstructing Prevalent Policy One-Liners. Information technology and Law series. – Hague: Asser Press, 2006. – Vol. 9. – P. 77-108.
19. Losdyck Benedicte. L'usage de signatures électroniques dans le cadre du Reglement eIDAS // H. Jacquemin. L'identification électronique et les services de confiance depuis le Reglement eIDAS. – Bruxelles: Edition Larcier, 2016. – P. 139-154.
20. Meinrath Sacha D. Pickard Victor W. The new network neutrality: criteria for Internet Freedom // International Journal of Communications Law and Policy. – 2008. – № 12. – P. 226-243 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/237813116_The_New_Network_Neutrality_Criteria_for_Internet_Freedom (дата звернення: 15.10.2017)
21. Samuelson P. Five Challenges for regulating the global information society // Marsden Ch. T. Regulating the Global Information Society. – London: Routledge Press, 2000. – P. 316-330.
22. Sorieul R. La loi-type de la CNUDCI sur les signatures électroniques (2001) // G. Chatillon. Le droit international de l'Internet. – Bruxelles: Bruylant, 2003. – P. 403-411.
23. The Framework for Global Electronic Commerce. – Washington, 1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.w3.org/TR/NOTE-framework-970706>

Статья посвящена исследованию истории становления двух принципов государственного регулирования электронных доверительных услуг, их соотношению между собой; определению целей этих принципов в государственном регулировании информационных правоотношений; анализу структуры принципов технологической нейтральности и запрета дискриминации как его составляющей; а также формированию выводов и предложений по применению указанных принципов в национальном законодательстве и их совершенствованию.

Ключевые слова: электронные доверительные услуги, технологическая нейтральность, запрет дискриминации, государственное регулирование, информационные правоотношения.

History of two principles of state regulation of electronic trust services, their correlation among themselves are considered in this article as well as: the purpose of these principles in regulation of informational legal relations; analysis of the structure of the principle of technological neutrality, as well as the structure of the principle of prohibition of discrimination as its component; formation of proposals on the application of these principles in national legislation and its improvement.

Key words: electronic trust services, technological neutrality, prohibition of discrimination, state regulation, informational legal relations.

